

Павліченко І.М.
старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
місто Житомир

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА МИР

Фактично всю історію нашої цивілізації цілком можна назвати історією воєн – лише в минулому столітті людству довелося пережити дві світові війни, а локальні збройні сутички в різних місцях планети виникають постійно. За даними джерел, з 3500 р. до н.е. людство на Землі прожило тільки 292 роки без війн, а 15 513 великих і малих війн забрали 3 млрд. 640 млн людських життів [1].

Цінність миру у всі часи вирізнялась актуальністю, і була однією з центральних категорій дослідження у трактатах найвидатніших мислителів, які ще з давніх часів розуміли її важливість та багатоаспектність.

У нинішніх реаліях повномасштабної агресії росії на суверенну Україну, в умовах, коли щодень гинуть мирні люди, для українського суспільства словосполучення «мирне небо» вже давно перестало бути метафорою, а стало найбільшою цінністю та найзаповітнішою мрією.

Право на мир тривалий час у працях конституціоналістів розглядалося у контексті прав людини третього покоління, тобто саме колективних прав. Проаналізувавши останні наукові дослідження, бачимо, що наразі поширення набувають різні точки зору наукової спільноти на приналежність цього права. Зокрема І. Іванків право на мир розглядає як окремий вид прав, а саме права людства. Вчена зазначає, що право людства на мир, хоча і може мати багато спільного з правами людини третього покоління, проте через особливий суб'єкт не може вважатися правом людини та заслуговує на окреме дослідження [2, с. 54]. Іншу думку на дане питання висловив О. Богінич, який зазначає, що право на мир еволюціонувало від права народів на мир до права людини на мир [3, с. 184]. Схожий погляд висловили Н. Оніщенко та С.Сунегін, які вважають доцільним розглядати право на мир одночасно як таке, що має колективний та індивідуальний характер [4, с. 313].

Право на мир – це фундаментальне право людини, яке визнається на міжнародному рівні та закріплене в багатьох національних законодавствах. Воно передбачає відсутність війни, збройних конфліктів та насильства, а також створення умов для мирного співжиття людей і народів. При цьому дане право беззаперечно є основою для забезпечення реалізації таких природних прав людини як право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність житла тощо. Зміст права на мир передбачає можливості людини жити та здійснювати власні дії у стані згоди з іншими колективними та індивідуальними суб'єктами права.

Правове регулювання права на мир здійснюється цілою низкою міжнародних правових актів, зокрема:

Загальна декларація прав людини проголошує право кожної людини на життя, свободу і безпеку [5];

Статут ООН забороняє застосування сили у міжнародних відносинах, за винятком випадків самооборони або за рішенням Ради Безпеки ООН [6];

Декларація ООН про право народів на мир закріплює це право як священне право всього людства, а забезпечення миру священним обов'язком кожної цивілізованої держави [7];

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, в ст.20 закріплює, що пропаганда війни має бути заборонена законом [8];

Римський статут Міжнародного кримінального суду визнав агресію міжнародним злочином [9], тощо.

Існує безліч інших міжнародних документів, присвячених питанням миру і безпеки, зокрема, Женевські конвенції, Додаткові протоколи до Женевських конвенцій, Конвенція про заборону хімічної зброї тощо.

Лише Генеральною Асамблеєю ООН у другій половині ХХ століття було прийнято сім декларацій, присвячених питанням миру. Серед останніх такі: Декларація про поширення серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та взаєморозуміння між народами 1965 року, Декларація про виховання народів у дусі миру 1978 року, Декларація про право народів на мир 1984 року, Декларація про культуру миру 1999 року, і нарешті, у 2016 року була прийнята Декларація про право на мир [10].

Отож, у різних міжнародно-правових актах питання права на мир часто згадується зазвичай в преамбулах та статтях, деклараціях, які окреслюють цілі і завдання діяльності міжнародних органів та світової спільноти.

Основним документом, який гарантує право на мир в Україні, є Конституція України. Основний закон проголошує Україну як суверенну незалежну, правову і демократичну державу, найвищою соціальною цінністю якої є людина, її життя і здоров'я. Конституція також закріплює такі важливі принципи, як верховенство права, недоторканність особи і її житла, свобода слова, мирні зібрання тощо. [11]. Ці принципи створюють основу для забезпечення миру і стабільності в державі. Водночас, забезпечення права на мир є основою для реалізації інших прав визначених Основним законом України. Крім Конституції, право на мир в Україні регулюється також низкою законів та інших нормативно-правових актів національної системи права. Зокрема, це Закон України "Про оборону України", який визначає правові засади оборони держави, а також заходи щодо забезпечення національної безпеки, Закон України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства", що регулює питання перебування іноземців на території України, Кримінальний кодекс України, в розділі 1 Особливої частини встановлює відповідальність за вчинення злочинів проти Основ національної безпеки.

Незважаючи на існування широкої правової бази, забезпечення права на мир в Україні залишається актуальним завданням влади, політиків та юристів, так як право на мир є одним із найважливіших прав людини, а його реалізація є необхідною умовою для розвитку і процвітання будь-якої держави.

Зараз, як ніколи, актуальним залишається питання важливості права на мир серед інших прав людини, порушення якого тягне за собою порушення всіх інших основоположних прав. Вторгнення російської федерації до України призвело до порушення права українців на мир та інші фундаментальні права людини, грубого порушення міжнародного права і Статуту ООН. Вважаємо, що кожне порушення росією прав українців призводить на позбавлення громадян України та осіб які перебувають на її території, відповідно, права на мирне життя та прав які з цього випливають.

Сьогодні питання права на мир, як ніколи, є актуальним не тільки для громадян України, а й для більшості країн світу, де йдуть воєнні дії. Це право

вистраждане великою кількістю смертей і поранень військових, мирних громадян, передусім жінок, дітей, осіб похилого віку. Тому забезпечення права народів на мир повинно бути в центрі уваги не тільки політиків, які, на жаль, не змогли гарантувати його дотримання, а й насамперед потребує широкої наукової дискусії серед спеціалістів різних наукових напрямів щодо модернізації існуючих міжнародних і національних механізмів підтримки миру

З огляду на достатньо широке правове закріплення права на мир на міжнародному та національному рівнях, найбільш проблемним видається реалізація міжнародних механізмів гарантування та забезпечення даного права. Сподіваємося, що у майбутньому буде запропоновано ефективні міжнародні механізми запобігання агресії та судовий захист прав людини на мир. Наразі умовно можна говорити про те, що для захисту права на мир можна використовувати механізм ЄСПЛ, однак і він потребує вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Валіулліна З.В. Військова теорія К. Клаузевіца в теоретичному дискурсі. Ефективна економіка. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5881>
2. Іванків І.Б. Права людства. Монографія. Київ: Ваіте, 2020. 158 с.
3. Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану та миробудівництва: монографія / за заг. ред. Н.М. Пархоменко. Київ: Парламентське видавництво, 2023. 312 с.
4. Оніщенко Н.М., Сунегін С.О. Правове забезпечення взаємодії Збройних Сил України з громадянським суспільством: концептуальні засади. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 5 (19). С. 313 - 321.
5. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
6. Статут ООН. <https://ips.ligazakon.net/document/MU45001U>
7. Про право народів на мир : Декларація № 995_817 від 12 листопада 1984 р.

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Українське релігієзнавство. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_1996_2_16
9. Кулеба Д.І.. Римський статут Міжнародного кримінального суду. Українська дипломатична енциклопедія. 2004. Т. 2. 812 с.
10. Губань Р. В. Право на мир у Деклараціях ООН. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35834/Huban.pdf?sequence=1>
11. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст.141
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>